

Statutul Muntelui Athos
în dreptul public elen

CHARALAMBOS K. PAPASTATHIS

I. Actul final al Acordului privind intrarea Republicii Elene în Comunitatea Economică Europeană include *Declarația Comună nr. 4 referitoare la Muntele Athos*, în care se afirmă: „Socotind că statutul special acordat Muntelui Athos, garantat de articolul 105 din Constituția Elenă, se justifică exclusiv pe baze de natură religioasă și spirituală, Comunitatea se va asigura că acest statut este luat în considerare în aplicarea și viitoarea elaborare a prevederilor legislative ale Comunității, în special în ceea ce privește privilegiile scutirii de taxe vamale, scutirea de impozite și dreptul de rezidență”¹.

Studiul de față analizează, în termeni foarte generali, acest „statut special” din punctul de vedere al dreptului public elen actual.

II. Cu toate că trăiau aici schimnici și înainte de această dată, se consideră că, pe *Peninsula Athos*, viața monastică organizată cenobitic datează din anul 963, când a fost ridicată Mănăstirea Marea Lavră². În special după 963, dar și înainte, împărații bizantini aveau obiceiul să acorde comunității monastice, în ansamblu, precum și individual, diferitelor așezăminte și călugărilor privilegiile autoadministrării (legate de exercitarea puterii executive, legislative și judecătorești) deopotrivă cu alte privilegii de natură religioasă, financiară și militară. În același timp, Patriarhii Ecumenici ofereau Muntelui Athos protecție specială sub forma autogovernării eclesiastice precum și sub cea a supunerii spirituale directe Sfântului Scaun Patriarhal al Constantinopolului. Acest statut privilegiat a fost respectat chiar și după ce, în 1430, peninsula a fost cucerită de turci³.

Muntele Athos nu a fost niciodată un stat suveran: el a fost parte a *territorium*-ului Imperiului Bizantin, apoi a celui Otoman, iar agenții autogovernării sale erau investiți cu *potestas delegata*. Suveranitatea statală se limita, de regulă, la menținerea ordinii și la asigurarea aplicării mai cu seamă a reglementărilor financiare.

Toate ctitoriile și toți călugării, indiferent de proveniența lor națională, se bucurau de beneficiile acestui statut privilegiat. Muntele Athos a fost întotdeauna un centru spiritual pan-ortodox, locuit de călugării din întreaga lume ortodoxă. Acest fapt a existat mai cu seamă în a doua jumătate a secolului nouăsprezece, când, pe lângă călugării din diferitele națiuni ortodoxe ale Imperiului Otoman (albanezi, bulgari, greci, sârbi) se aflau aici foarte mulți și din țări ortodoxe precum Bulgaria, Georgia, Grecia, Muntenegru, România, Rusia și Serbia. Regimul Muntelui Athos a căpătat pentru prima dată protecție internațională în 1878⁴. Tratatul de la San Stefano (1878) recunoștea și proteja acest regim, dar numai în ceea ce-i privea pe călugării ruși⁵. Tratatul de la Berlin (1878), care a luat locul celui de la San Stefano, recunoștea și el validitatea statutului Muntelui Athos în forma sa existentă și extindea protecția asupra tuturor călugărilor, indiferent de proveniența lor națională⁶.

În timpul Primului Război din Balcani (1912), marina elenă a eliberat Peninsula Athos, punând astfel capăt dominației otomane. A urmat apoi o veritabilă controversă privind cine s-ar cuveni să dețină suveranitatea statală asupra Muntelui Athos. Datorită intereselor Rusiei, Convenția Ambasadorilor de la Londra (1913) a avut drept rezultat autonomia Muntelui Athos⁷. Totuși, Tratatul de Pace de la București (iulie–august 1913), Atena (noiembrie 1913) și Neuilly-sur-Seine (1919) îl includeau în teritoriul elen și nu pomeneau nimic de vreun statut autonom. În cele din urmă, Tratatul de la Sèvres (1920) și Lausanne (1923) validau suveranitatea teritorială și personală a Greciei asupra Athosului. Articolul 13 al Tratatului special de la Sèvres privind protecția minorităților din Grecia (care a fost inclus în

cel de-al șaisprezecelea protocol al Tratatului de la Lausanne) apăra drepturile și libertățile minorităților monastice ne-grecești⁸, fapt prin care se relua în principiu prevederile paragrafului 8 al articolului 62 din Tratatul de la Berlin.

III. *În consonanță cu evoluția evenimentelor pe plan internațional, statul elen a făcut eforturi susținute pentru:*

1. a întocmi o nouă reglementare pentru Muntele Athos care să înlocuiască Reglementările Athonite Generale din 1911–1912. Analiza întreprinsă în acest sens a avut ca rezultat redactarea, în 1924, de către o comisie athonită, a Cartei Muntelui Athos (CMA) care, odată votată de autoritățile athonite competente, a fost ratificată de statul elen prin Hotărîrea Legislativă (HL) din 10/16 septembrie 1926. CMA și HL au intrat în vigoare în ziua imediat următoare adoptării Constituției, adică 4 iunie 1927; și

2. a apăra prin mijloace constituționale regimul existent de secole. Articolele 109–12 ale Constituției din 1927 conțineau într-adevăr prevederi prin care era recunoscut statutul privilegiat în general al Muntelui Athos, iar aceste prevederi se regăsesc în articolul 103 al Constituției din 1952 și în articolul 105 al Constituției din 1975, acesta din urmă în vigoare și astăzi.⁹

Statul elen întotdeauna a recunoscut și protejată statutul existent al Muntelui Athos, căruia i-a adăugat din când în când reglementări atât din motive religioase, cât și ideologice, precum și dintr-un simț al responsabilității provenite din obligațiile sale față de Athos ce decurgeau din dreptul internațional. Acest tratament special nu se află în contradicție cu *principiul* constituțional al egalității (articolul 4) de vreme ce acesta stipulează un tratament identic sau egal pentru toate persoanele în circumstanțe identice sau similare.

În ceea ce privește natura CMA, Constituția susține că această Cartă este legea care stabilește în detaliu autoritățile athonite și modalitatea lor de operare. CMA-ul este o lege cu o putere oficială superioară altor legi ale Republicii Elene: nici una din prevederile ei nu poate fi modificată sau abrogată de dreptul comun. O astfel de schimbare trebuie elaborată și votată de reprezentanții tuturor mănăstirilor athonite și ratificată de Patriarhia Ecumenică și de Parlamentul elen.

În plus, Consiliul de Stat (care este instanța executivă supremă a Greciei) a decis că orice modificări ale CMA trebuie menționate explicit în eventuala nouă lege. Cu alte cuvinte, nu este suficient, cum se întâmplă de obicei în drept, să se includă pur și simplu o clauză prin care orice prevedere anterioară, specială ori generală, este acum abrogată¹⁰.

IV. *Constituția recunoaște și protejează statutul de veacuri al Muntelui Athos. Această protecție cunoaște trei forme: 1. prevederi concrete de natură specială; 2. prevederi concrete de natură generală; 3. autorizarea legislatorului comun (adică a parlamentului) de a reglementa anumite chestiuni concrete.*

1. Prima categorie cuprinde autogovernarea și un spectru larg de chestiuni legate direct de ea, cum ar fi demarcarea teritoriului Muntelui Athos și subordonarea lui puterii de stat elene; inalienabilitatea teritoriului peninsulei care este împărțit exclusiv între mănăstirile de sine stătătoare; directă jurisdicție spirituală a Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului; interzicerea oricărei schimbări în sistemul administrativ, a numărului mănăstirilor dominante (douăzeci); ordinii lor ierarhice și a poziției lor în relație cu domeniile subordonate lor; procesul elaborării, votării și ratificării CMA; rezervarea supravegherii supreme a puterilor spirituale ale Patriarhiei Ecumenice, iar a problemelor administrative statului, care răspunde de asemeni de ordinea și siguranța publică (articolul 105, paragrafele 1–4).

2. Prevederile concrete de natură generală sînt cuprinse în paragrafele 3 și 4 ale articolului 105 și se referă, consider eu, la orice fel de privilegiu care a fost vreodată recunoscut sau acordat, indiferent dacă el are sau nu legătură cu autoadministrarea. Consiliul

de Stat susține că protecția constituțională se referă numai la acele prevederi privind statutul Athosului care sînt legate de autoadministrare¹¹. Ezit să accept această opinie. Este, într-adevăr, clar că prezicerile paragrafelor 1 și 2 ale articolului 105, care privesc „καθεστωζ” (statutul) Muntelui Athos, se limitează la contextul autoadministrării sale („... [acesta], în concordanță cu vechiul său statut privilegiat este o parte autogovernantă”), însă, în paragrafele 3 și 4, Constituția folosește termenul „καθεστωτα” (orînduieli) și stipulează că definirea lor în detalii și modalitatea operării lor este realizată de CMA. În plus, acesta stabilește de asemenea, cu exactitate ce autorități vor efectua supravegherea ultimă a îndeplinirii lor întocmai. Cu alte cuvinte, eu consider că paragrafele 1 și 2 cuprind prevederi speciale ce garantează autoadministrarea completă (atît ca posibilitate, cît și ca realitate), în timp ce paragrafele 3 și 4 cuprind o dispoziție generală care asigură posibilitatea atît a autoadministrării (laolaltă cu prevederile paragrafelor 1 și 2) cît și a oricărei alte reglementări ce a fost vreodată legiferată în legătură cu Muntele Athos. În același timp, aceeași prevedere asigură actualizarea acestor reglementări, dar numai parțial, întrucît Constituția atribuie stabilirea lor în detaliu CMA-ului care este o lege cu autoritate oficială superioară. După cum se arată în articolul 188 al CMA, aceste reglementări provin din numeroase izvoare juridice străvechi precum chrisobulele bizantine (decrete imperiale), carte (Τνπικα), urice (decrete patriarhale), firmane sultănești, precum și reglementări generale emise de vechi constituții și autorități monastice. Consider, din acest motiv, că reglementările privilegiate ale CMA (fie că ele sînt complet sau parțial favorabile sau nefavorabile Muntelui Athos și locuitorilor săi): i) nu pot fi abolite sau modificate de un act legislativ unilateral al statului elen, ii) nu pot fi abrogate de vreo revizuire a CMA fără a fi înlocuite de altele, iii) conținutul lor poate fi modificat prin revizuirea CMA în măsura permisă de tradiția legislativă athonită garantată, dar, prin ordinea constituțională, în acest caz nu pot fi ignorate anvergura și tipul diferitelor prevederi privilegiate.

Socotesc că în această direcție este orientată Declarația Comună nr. 4 a Acordului privind intrarea Republicii Elene în Comunitatea Economică Europeană. În interpretarea Declarației Comune, articolul 105 din Constituția elenă recunoaște întreaga sferă a statutului special al Muntelui Athos — nu doar în ceea ce privește autoadministrarea — și merge mai departe considerînd scutirea de taxe vamale și impozite precum și dreptul de rezidență drept manifestări ale acestui statut. Prevederile generale și speciale referitoare la Muntele Athos sînt descrise în sursele legislative athonite ca „καθεστωτα” (orînduieli), „προνομια” (privilegii), „ασνδοσια” (scutiri) și „πλεονεκτηματα” (beneficii).

Cea mai mare parte a acestor practici nu sînt cuprinse în CMA și HL. Areopagul (Curtea civilă supremă Greciei) și teoria juridică actuală împărtășește ideea că prevederile și practicile care au fost stabilite în trecutul îndepărtat, dar care nu sînt incluse în CMA sau HL, rămîn valide dacă nu au fost abrogate explicit (la data la care i s-a acordat Muntelui Athos pentru prima dată protecție constituțională (prin Constituția din 1927)¹². În opinia mea, în CMA, conform art. 188 paragraful 2, prevederile și practicile legate de aceste orînduieli pot fi scrise sau rescrise. Dar în cazul în care asemenea surse juridice nu au fost instituite sau în care au fost instituite, iar mai apoi abrogate ori nu au fost aplicate întrucît pierduseră deja *opinio-juris* la vremea intrării în vigoare a Constituției din 1927, sînt aplicate canonul ortodox general sau legea eclesiastică elenă.

Astfel, chiar și reglementările care au fost, în diferite perioade, instituite în legătură cu comunitatea monastică, așezămintele și călugării Muntelui Athos, dar care nu au fost incluse în CMA sau HL, rămîn în continuare valide atîta timp cît: i) nu au fost abrogate explicit sau implicit cînd i s-a acordat pentru prima oară protecție CMA, HL, sau articolului 105 din Constituție. Protecția acordată Muntelui Athos prin prevederi constituționale explicite (atîta protecția concretă legată de proporțiile și esența autogovernării sale, cît și protecția generală

legată de anvergura orînduieiilor sale generale) blochează legislativul comun și rămîne valabilă chiar dacă se întîmplă să contravină altor prevederi ale Constituției.

3. Protecția constituțională se extinde de asemeni și asupra altor domenii care sînt enumerate în paragraful 5 al articolului 105. Acestea sînt drepturile și îndatoririle guvernatorului (reprezentantul statului elen pe Muntele Athos), puterea judecătorească a autorităților monastice și privilegiile vamale și de impozitare ale Muntelui Athos. Constituția stipulează că stabilirea lor revine dreptului comun. Protecția constituțională se limitează aici la: i) asigurarea existenței drepturilor și îndatoririlor guvernatorului; ii) exercitarea puterii judecătorești de către autoritățile monastice; iii) acordarea de scutiri financiare de către stat. Întinderea acestor reglementări ține însă de domeniul legislației comune în conformitate cu sancționarea constituțională.

V. *Puterea executivă*. Puterea executivă a Muntelui Athos constă în autogovernare de gradul unu și doi.

Autogovernarea de gradul unu este exercitată de mănăstirile de sinestătătoare¹³ care sînt douăzeci la număr. Acest număr nu poate fi schimbat, precum nici nu poate fi schimbată ordinea lor ierarhică una față de alta și nici rangul lor față de domeniile dependente (schituri, chilii, sihăstirii). Mănăstirile sînt fie cenobitice, fie idioritmice după felul în care își duc viața membrii lor. Într-o mănăstire cenobitică totul este comun; călugării împart un fel comun de viață și nu dețin nici o proprietate personală. Călugărilor dintr-o mănăstire idioritmice le este îngăduit să se susțină din resurse personale, să dețină o avere proprie de care să dispună cum doresc (dar nu printr-un act de *mortis causa*). Sistemul idioritmice a luat ființă la începutul secolului al XV-lea. Mănăstirile se pot schimba din idioritmice în cenobitice, dar nu și vice versa. Astăzi, nouăsprezece dintre ele sînt cenobitice și doar una idioritmice (Pantocrator). Mănăstirile cenobitice sînt conduse de stareț (egumen — ἡγούμενος) și de Sfîntul Bătrînilor (Γεροντία); mănăstirea idioritmice de Sfatul Căpeteniilor (Συναξίς των Προϊσταμένων).

Fiecare mănăstire își elaborează și votează propriul Regulament Interior pe care se bazează autogovernarea sa. Regulamentul are în vedere viața în interiorul mănăstirii, conducerea mănăstirii, alegerea reprezentanților ei și administrarea averii ei. Fiecare mănăstire supune Regulamentul spre aprobare Sfîntului Sobor, iar acest Regulament trebuie să fie în consonanță cu Constituția, cu CMA și cu diferitele practici ale statului privilegiat. Fiecare mănăstire își alege conducătorii și administratorii fără nici o intervenție din partea altor autorități athonite ecleziastice sau statale. Înalții funcționari astfel aleși conduc mănăstirea, îi administrează proprietatea și, de asemeni, constituie un tribunal de primă instanță fără vreun amestec sau intervenții din afară.

Autogovernarea de gradul doi este exercitată pe întreaga peninsulă și asupra tuturor persoanelor aflate aici, fie ele călugări, preoți, ori mireni. Membrii organelor comunitare ale autogovernării de gradul doi: i) sînt aleși de către mănăstiri fără amestecul patriarhiei sau statutului; și ii) sînt singurele organizații în măsură să se ocupe de orice chestiune legate exclusiv de Muntele Athos.

Sfîntul Sobor (Ἱερά Κοινότης) este principalul organ al autogovernării de gradul doi. El își sediul în capitala Muntelui Athos, Karie, și are în componență douăzeci de membri, fiecare dintre reprezentînd o mănăstire de sine stătătoare. Mandatul lor este de un an, dar poate fi reînnoit în nenumărate rînduri. Guvernatorul, reprezentantul statului elen, poate lua parte la întrunirile Soborului, dacă este invitat, în calitate de consultant. Puterea executivă a comunității monastice revine Sfîntului Sobor, ca organism permanent suprem. El funcționează și ca tribunal (vezi VII).

Organul executiv al Sfîntului Sobor este Sfînta Epitropie (Ἱερά Επιτροπία) ce cuprinde patru călugări aleși în fiecare an din patru mănăstiri diferite, prin rotație. Aceasta înseamnă că fiecare mănăstire este reprezentată o dată la cinci ani¹⁴. Mai-marele celor patru

este cunoscut ca Πρωτεπιτοατηζ sau Πρωτοζ (=„întâiul”) și are în grija sa treburile Sfântului Sobor. Pe lângă faptul că este organul executiv al Sfântului Sobor, Sfânta Epitropie îndeplinește și îndatoriri specifice anumitor autorități de stat, și anume cele ale puterii polițienești și ale tribunalului de poliție. Totodată, de competența ei sînt problemele municipale: Sfânta Epitropie este răspunzătoare de menținerea salubrității orașului Karie și de întreținerea drumurilor; ea asigură iluminatul public; efectuează controale sanitare; fixează prețul alimentelor din magazinele și restaurantele din Karie; se asigură că atît călugării cît și mireni se poartă cu decență și bunăcuviință, prin interzicerea purtărilor turbulente, cîntecelor laice, jocurilor de noroc, călăritului și fumatului pe străzile principale; interzice magazinelor să deschidă în timpul vecerniei, duminica sau în sărbătorile oficiale; interzice vînzarea cărnii precum și prepararea sau consumul în public al mîncărilor care nu sînt de post în zilele de miercuri, vineri și a celorlalte zile de post; îi expulzează pe preoții și călugării ne-athoniti și pe mireni care se poartă necuviincios. Sfânta Epitropie are în comanda sa forța de poliție athonită și, dacă este necesar, poate să facă apel la forța de poliție a statului (CMA art. 37). Delictele minore comise în Karie de călugări sau mireni intră sub incidența Codului Penal Comun (CMA articolul 40) impunîndu-li-se călugărilor (portivit HL art. 7, CMA art. 71) pedepsele indicate de legea canonică sau o amendă constînd într-un dar către Biserica Protaton din Karie — o cantitate determinată de ceară sau ulei, iar mirenilor o detenție de una pînă la treizeci de zile sau o amendă de pînă la 1.200 de drahme și/sau expulzarea din peninsulă. Sentințele de detenție sînt ispășite în sediile de poliție ale statului. Sfânta Epitropie asigură, de asemeni, serviciile poștale pentru corespondența Sfântului Sobor (CMA art. 37). Ea le eliberează pelerinilor permisele (διαμονητηριον) necesare vizitării peninsulei — problemă asupra căreia vom reveni. Tot ea este cea care administrează „Fondul Comun”, care este alcătuit din contribuțiile mănăstirilor și din care sînt întreținute Biserica Protaton și șoseaua ce leagă Karie de portul său, Dafne. Din același fond sînt plătiți angajații Sfântului Sobor și forța de poliție athonită. Fiecare cheltuială trebuie să fie susținută de o decizie a Sfântului Sobor (CMA 35 și 36).

Mai există alte două organe ale autoguvernării, care, spre deosebire de cele precedente, nu sînt permanente. Adunarea Bianuală Extraordinară a Celor Douăzeci (Εχτακτοζ Δισενιανσια Εικοσαμεληζ Συνναξιζ) are în componență stareții mănăstirilor cenobitice și unul dintre capii mănăstirii idioritmice. Ea se întrunește de două ori pe an pentru a vota Prevederile Regulatorie ale Muntelui Athos și pentru a acționa în calitate de Curte Specială (vezi VII). Celălalt organ ne-permanent al autoguvernării este Dubla Adunare Extraordinară (Εκτακτοζ Διπλη Συνναξιζ), care este alcătuită din toți membrii Sfântului Sobor și cîte un reprezentant al fiecărei mănăstiri, ceea ce înseamnă că ea are patruzeci de membri. Existența ei nu este reglementată de CMA sau HL și, din această cauză, s-a pus la îndoială legitimitatea ei¹⁵. Personal, nu pot fi de acord cu acest punct de vedere, care oricum nu a triumfat în practică. Dubla Adunare Extraordinară s-a întrunit în repetate rînduri în trecut și continuă să funcționeze și astăzi. Ea este organul care a votat CMA în 1924. Ocazional, a fost convocată de Sfîntul Sobor pentru a repeta chestiuni importante. Cu alte cuvinte, ea exista cînd au intrat în vigoare prevederile constituționale privind Muntele Athos, în 1927. Ca urmare, indiferent că ea este sau nu inclusă *expressis verbis* în reglementările Constituției, CMA sau HL, bazele ei nu pot fi contestate tocmai pentru că ea face parte din rînduielele Muntelui Athos. Oricum, CMA și HL nu includ sau nu reglementează toate instituțiile Muntelui Athos.

Întrebarea care se pune acum este: cum poate fi menținut și garantat acest *status quo*? Există vreo autoritate care să intervină dacă sau cînd organele autoguvernării depășesc limitele competenței lor, și dacă da, care este aceasta? Există doi agenți de control: guvernatorul Muntelui Athos și Patriarhia Ecumenică.

Guvernatorul este un înalt funcționar al guvernului și își are reședința în Karie. El dă socoteală Ministerului de Afaceri Externe. Este investit cu autoritate publică, fără să fie însă un agent al autoguvernării athonite. Din această cauză socotesc drept inexactă folosirea în Constituție a termenului de guvernator (διοικητης). În cazul în care ar fi revizuită Constituția, s-ar cuveni într-adevăr întocmirea acestui termen.

Constituția îl însărcinează pe guvernator să garanteze respectarea îndeaproape, din punct de vedere administrativ, a rînduielilor Muntelui Athos. Guvernatorul își exercită responsabilitățile: 1. în stadiul luării deciziilor, luînd parte la ședințele Sfîntului Sobor, dacă acesta i-o solicită; și 2. după ce deciziile au fost luate, cînd îi revine verificarea legalității acțiunilor propuse de organele autoguvernării. Dacă descoperă că vreuna din decizii contravine orînduielilor, CMA-ului, sau altor reglementări, el atrage atenția Sfîntului Sobor asupra acestui fapt. Dacă Sfîntul Sobor nu este de acord cu aprecierea situației în acești termeni, guvernatorul cere îndrumarea Ministerului Afacerilor Externe. Acțiunile guvernatorului sînt supuse controlului Consiliului de Stat¹⁶ cum sînt și acțiunile factorilor athoniți cu excepția celor legați de administrația internă de pe Muntele Athos. Jurisprudența Consiliului de Stat consideră că problemele interne cuprind toate relațiile dintre așezămintele monastice și dintre călugării înșiși precum și relațiile lor cu autoritățile monastice și cu Sfîntul Sobor¹⁷.

Cel de-al doilea factor de control este Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului, a cărei jurisdicție reglementează problemele de natură spirituală. Totodată, Patriarhia ratifică prevederile reglementare ale Adunării Bianuale Extraordinare a Celor Douăzeci referitoare la probleme spirituale precum și orice hotărîre de trecere a unei mănăstiri idioritmice la sistemul cenobitic; patriarhia eliberează preoților permise pentru a merge pe Muntele Athos și a oficia aici; ea acordă scrisori de recomandare cărturarilor care doresc să studieze în arhivele și bibliotecile de aici. Patriarhia trebuie să fie informată asupra alegerii, demisiei sau demiterii egumenilor, episcopilor și membrilor organizațiilor monastice. Împreună cu Sinodul Patriarhal, Patriarhia formează un tribunal athonit (vezi VII).

VI. *Puterea legislativă.* Pe Muntele Athos puterea legislativă se manifestă prin: 1. CMA; 2. legile menționate în paragraful 5 al articolului 105 din Constituție; și 3. Dispozițiile Regulate.

1. CMA este elaborat și votat de cele douăzeci de mănăstiri de sine stătătoare de pe Muntele Athos sau, cu alte cuvinte, de Sfîntul Sobor (Constituție, articolul 105, paragraful 2, secțiunea b). În elaborarea CMA, joacă un rol important și guvernatorul, dar el nu are drept de vot. După ce este votat, CMA este încredințat Patriarhiei Ecumenice și Parlamentului Elen pentru a fi ratificat. Întrucît paragraful 4 al articolului 105 din Constituție stipulează că respectarea întocmai a orînduielilor Muntelui Athos se află, în ce privește aspectele religioase, sub supravegherea Patriarhiei Ecumenice, iar în ce privește aspectele administrative, sub cea a statului elen, sînt îndemnat să cred că ratificarea CMA de către Patriarhie are în vedere prevederile referitoare la chestiuni religioase, iar ratificarea sa de către parlament, pe cele legate de chestiuni administrative.

2. După cum am arătat deja (vezi IV, 3), articolul 105, paragraful 3 din Constituție stipulează și garantează existența: i) drepturilor și îndatoririlor guvernatorului; ii) puterii judecătorești exercitate de autoritățile athonite; și iii) privilegiilor vamale și de impozitare acordate de statul elen din Muntele Athos. Însă anvergura acestor privilegii nu este determinată de Constituție sau de CMA, ci de legile obișnuite votate de parlamentul elen.

3. Dispozițiile sînt elaborate și votate de Adunarea Bianuală Extraordinară a Celor Douăzeci care constituie „organul legislativ și judecătoresc suprem al Muntelui Athos” (CMA art. 43 și 45). Dispozițiile Regulate sînt elaborate pentru a reglementa diferite probleme concrete din CMA sau HL, precum și altele, ce nu sînt legiferate prin aceste documente. Ele

sînt aduse la cunoștința guvernatorului și a ministrului de resort, iar cele legate de chestiuni religioase sînt supuse spre aprobare Patriarhiei Ecumenice. Atît ministrul cît și Patriarhia pot acorda sau refuza ratificarea Dispozițiilor Regulative, dar nu pot să le modifice.

VII. *Puterea judecătorească.* Problemele privind puterea judecătorească sînt reglementate de prevederile CMA și HL. Tribunalele athonite au competență civilă, penală și ecleziastică¹⁸.

Instanțele judecătorești athonite sînt: 1. Tribunalele monastice (adică, în mănăstirile cu regim cenobitic, Sfatul Bătrînilor și starețul, iar în cele idioritmice, Sfatul Căpeteniilor); 2. Sfîntul Sobor; 3. Sfînta Epitropie și 4. Patriarhia Ecumenică împreună cu Sinodul Patriarhal care au însă dreptul de a-și delega competența în acest domeniu unui tribunal special compus dintr-un exarhat de trei membri (mitropoliți patriarhali de pe Muntele Athos) și din Adunarea Bianuală Extraordinară a Celor Douăzeci.

Litigiile de drept subiectiv care pot soluționate de tribunalele athonite sînt cele care apar în legătură cu 1. hotarele terenurilor diferitelor mănăstiri, și 2. „ομολογα” (convenții), înțelegeri scrise încheiate între mănăstiri și domeniilor lor dependente în legătură cu folosirea terenului din peninsula.

Judecătoria monastică este cea care soluționează litigiile dintre două sau mai multe domenii dependente de mănăstiri respective. Sfîntul Sobor este atît un tribunal de primă instanță cît și o curte de apel. Ca tribunal de primă instanță, Sfîntul Sobor se ocupă de: 1. litigiile dintre mănăstiri legate de hotarele acestora, 2. litigiile legate de „convenția” dintre o mănăstire și unul dintre domeniile sale dependente, și 3. litigiile dintre domeniile dependente a două sau mai multe mănăstiri. În calitate de curte de apel, Sfîntul Sobor se ocupă de contestațiile făcute împotriva deciziilor judecătorești monastice. Patriarhia Ecumenică (sau Tribunalul Special) are funcția de curte de apel pentru contestațiile împotriva deciziilor Sfîntului Sobor. Toate celelalte litigii, care survin între așezămintele athonite și care țin de domeniul dreptului subiectiv, sînt aduse în fața curților civile ale statului: în fața Tribunalului de Primă Instanță din Chalkidiki, inițial, iar, ulterior, în fața Curții de Apel din Salonic.

Delictele și crimele capitale comise sub incidența dreptului penal general sînt judecate în curțile penale de stat din Salonic. Muntele Athos se bucură de un privilegiu special în această privință: anchetele corespunzătoare sînt realizate chiar pe Muntele Athos și în prezența, pe durata întregii lor desfășurări, a unui membru al Sfîntei Epitropii.

Abaterile ce țin de domeniul dreptului penal general, ultrajele la adresa colectivității sau a ordinii, comise pe Muntele Athos de călugări, fețe bisericești sau mireni, sînt judecate de curțile athonite: de judecătoria monastică dacă abaterea a fost comisă în incinta unei mănăstiri, iar, dacă ea a fost comisă în Karie, de către Sfînta Epitropie.

Abaterile canonice (eclaziastice sau disciplinare) comise de călugării athoniți sînt de competența judecătoriei mănăstirii în cauză, cu excepția abaterilor care implică răspopirea — lucru valabil pentru aceia dintre călugări care sînt în același timp preoți hirotonisit (hierocălugări). Sfîntul Sobor are funcția de curte de apel împotriva deciziilor judecătorești monastice. Plîngerile împotriva sentințelor Sfîntului Sobor sînt cercetate de Patriarh și Sinod (sau Tribunalul Special). Dacă este hierocălugăr, iar abaterea sa este pasibilă de răspopire, acuzatul este judecat în instanța primă și în instanța de apel de către Patriarh și Sinod, rolul Sfîntului Sobor limitîndu-se la investigarea cazului. Afară de aceasta, dacă o față bisericească sau un călugăr ne-athonit comite o abatere canonică pe Muntele Athos, investigațiile sînt conduse de Sfîntul Sobor, care înaintează apoi dosarul autorității ecleziastice în a cărui subordine se află acuzatul.

VIII. Pe lîngă *autoguvernarea* în sensul cel mai larg al cuvîntului, statul elen recunoaște Muntelui Athos alte numeroase privilegii (în Constituție, CMA, HL, și în alte

legi). Întrucît studiul de față se concentrează asupra dreptului de rezidență, privilegiilor de scutire de taxe vamale și impozite, menționate în Declarația Comună nr. 4 a Actului Final al Acordului privind intrarea Republicii Elene în Comunitatea Economică Europeană, mă voi limita la enumerarea diferitelor alte privilegii:

1. Teritoriul întregii peninsule (inclusiv litoralul) este proprietatea inalienabilă a celor douăzeci de mănăstiri de sine stătătoare și este împărțit exclusiv între acestea (Constituție, art. 5, paragraful 2, CMA art. 2).

2. Ocrotirea averilor imobiliare moștenite de fiecare mănăstire revine mănăstirilor înseși (HL art. 2).

3. Numai Sfîntul Sobor, mănăstirile și schiturile pot deține sigilii proprii (CMA art. 25, 31 și 172).

4. Este interzisă constituirea de societăți pe peninsulă (CMA art. 183).

5. Călugării și novicii sînt scutiți de serviciul militar (CMA art. 93, HL art. 38, Legea 1763/1988, art. 6, paragraful 1, secțiunea iii).

6. Documentele Sfîntului Sobor precum și cele trimise Sfîntului Sobor de mănăstiri și de domeniilor lor dependente trebuie să fie redactate în limba greacă (CMA art. 26), celelalte documente pot fi redactate în orice limbă doresc mănăstirile și domeniile lor dependente.

7. Numai Sfîntul Sobor poate instala tiparnițe pe peninsulă (CMA art. 180).

8. Dacă un mirean moare pe Muntele Athos, fără să își fi făcut testamentul și fără să aibă moștenitori, bunurile și banii pe care îi are aici sînt moșteniți de Sfîntul Sobor sau de mănăstirea în care a decedat și care ține în acest caz locul statului (CMA art. 179).

9. Pot fi făcute colecte de bani numai cu îngăduința Sfîntului Sobor și numai în scopuri religioase, educative sau de caritate (CMA art. 185).

10. Orice fel de prozelitism sau propagandă sînt interzise sub pedeapsa expulzării de pe peninsulă (CMA art. 184).

11. Pădurile peninsulei nu intră sub incidența legislației forestiere a statului elen (CMA art. 169).

12. Este interzisă vînzarea pe Muntele Athos a icoanelor și a obiectelor de artizanat care nu au fost făcute aici; este de asemeni interzisă pe peninsulă realizarea de icoane și obiecte de artizanat de către mireni (CMA art. 174).

13. Proprietatea funciară nu poate fi vîndută pe peninsulă, ci numai schimbată între mănăstiri (CMA art. 100).

14. Sfîntul Sobor și mănăstirile nu contribuie la diferitele fonduri de asigurarea socială pentru funcționarii și muncitorii lor laici (Legea 1759/1989, art. 4, paragraful 1).

15. Nu este permisă prescripția achizitivă a averilor mănăstirilor de către o a treia parte (Hotărîrea Legislativă din 22 aprilie 1926); această prevedere este valabilă, de fapt, pentru toate mănăstirile, fie că sînt sau nu athonite.

16. Călugării (ca toți călugării din Grecia, de altfel) sînt asigurați de Societatea Agrariană de Asigurare de la care ei beneficiază de asistență medicală și pensii (Legea 4169/1961).

17. Republica Elenă oferă mănăstirilor o subvenție anuală: în 1924, aproximativ 200.000 de acri de pămînt au fost expropriați în folosul refugiaților din Asia Mică, iar, întrucît statul nu a avut la acea vreme posibilitatea de a despăgubi mănăstirile, s-a căzut de acord asupra unei subvenții anuale. Legea 1166/1981 prevede ca această subvenție să nu fie mai mică de 33.000.000 de drahme.

18. Legea 1198/1981 a pus bazele Centrului de Conservare a Moștenirii Muntelui Athos, aflat în subordinea statului și cu sediul în Salonic (Ministerul Macedoniei și al Traciei). Centrul realizează pe peninsulă diferite lucrări de construcții finanțate de statul elen și de Comunitatea Economică Europeană.

IX. Să trecem acum la *scutirile de taxe vamale și impozite*¹⁹ și la restricțiile asupra dreptului de rezidență, care sînt menționate explicit în Declarația Comună din Acordul privind intrarea Greciei în Comunitatea Economică Europeană.

Articolul 105, paragraful 5 din Constituție garantează privilegiile financiare ale Muntelui Athos și împuternicește legea să le determine anvergura. Aceasta nu violează principiul egalității impozitării (Constituție articolul 4, paragraful 5) deoarece aceleași principiu recunoaște anumite excepții care servesc interesului general. Privilegiile vamale ale Muntelui Athos precum și mare parte din cele de impozitare îi vizează în mod direct pe călugări: proporțiile generale ale unor privilegii sînt determinate pe baza numărului locuitorilor peninsulei, în timp ce alte privilegii sînt instituite pentru beneficiul direct al călugărilor.

Privilegiile scutirii de taxe vamale constă în:

1. Scutirea de vamă a oricăror bunuri importate pe Muntele Athos pentru mănăstiri și alte așezăminte se poate ridica anual la o valoare totală de o mie de unități monetare oficiale („μεταλλικη δραχμη”) pentru fiecare călugăr (CAM art. 167, HL art. 2, i). Bunurile trebuie să fie importate de reprezentanții autoguvernării athonite (nu de comercianți sau vizitatori). În momentul de față, unitatea monetară oficială a scutirii de vamă a Muntelui Athos este echivalentă cu valoarea curentă trei drahme²⁰. O scutire anuală de 3.000 de drahme (1\$ USA = aproximativ 245 de drahme în 1996) este departe de a fi satisfăcătoare, mai ales dacă avem în vedere costul ridicat al transportului atît către, cît și peninsulă.

2. Scutirea de vamă a produselor forestiere și a altor produse exportate de pe Muntele Athos (CMA 168, paragraful 1). Produsele menționate trebuie să fie de fabricație athonită, iar exportarea lor trebuie să fie realizată de așezămintele de pe peninsulă.

Privilegiile de impozitare ale Muntelui Athos constau în scutirea lăcașurilor sau a călugărilor sau a amîndurora de obligația de a plăti diferite impozite. Acestea sînt:

1. Impozitul pe proprietatea imobiliară (Legea 1299/1982, articolul 21, paragraful 2, secțiunea 3 și 11).

2. Impozitul pe transferul proprietății imobiliare (în afara peninsulei): o scutire de 100% dacă atît vînzătorul cît și cumpărătorul sînt persoane juridice religioase în dreptul public sau privat și o scutire de 50% dacă numai una din părți constituie o asemenea persoană (Legea 1587/1950, art. 4, paragraful 1, II, secțiunea 6 și art. 6).

4. Impozitul pe donațiile de bunuri imobiliare, bani și proprietăți imobiliare (Hotărîrea Legislativă 118/1973, art. 43, paragraful 1, secțiunea 1 și 3).

5. Impozitul pe succesiune (Hotărîrea Legislativă 118/1973, art. 25, paragraful 1, secțiunea 2).

6. Donațiile către mănăstirile Muntelui Athos sînt scăzute din venitul impozabil al donatorului (Hotărîrea Legislativă 3223/1955, art. 4, 7, iv, în forma amendată de Legea 1828/1989).

7. Pescuitul în largul Peninsulei Athos este scutit de orice taxe cît timp este realizat în scopul propriei întrețineri a călugărilor (CMA art. 170).

8. Tot ce se produce pe insulă este scutit de impozit funciar sau de orice alt impozit direct (HL art. 2, secț. b, 1).

9. Transferul proprietății pe peninsulă este scutit de impozitul aferent. Acest privilegiu se aplică schimbului de proprietăți imobiliare între mănăstiri precum și transferului de bunuri imobiliare făcut de așezăminte și călugări (HL art. 2, secț. b, 2).

10. Venitul provenit din proprietatea funciară este scutit de impozit (HL art. 2, secțiunea b, 2). Acest privilegiu le este de folos în mod special chiliilor, ai căror locuitori își duc traiul din propriile produse agricole și din veniturile realizate prin obiecte de artizanat. Însă nu sînt scutiți de acest impozit mirenii care sînt implicați în activități comerciale pe peninsulă.

11. Călugării sînt scutiți de impozitul pe achiziția bunurilor produse și consumate pe peninsulă (HL art. 2, secțiunea b, 3).

12. Contractele întocmite pe Muntele Athos de Sfîntul Sobor și de mănăstiri privind transferul drepturilor asupra proprietății imobiliare de pe peninsulă sînt scutite de impozitul timbrei. Acest privilegiu a fost extins pentru a viza „contractele de toate felurile” încheiate de Sfîntul Sobor sau de mănăstiri cu o a treia parte precum și toate documentele emise de Sfîntul Sobor sau înaintate acestuia ori diferitelor așezăminte de pe Muntele Athos (Hotărîrea Legislativă 2561/1953, art.13, paragraful 4).

13. Athoniții sînt scutiți de impozitul și taxele obișnuite către stat pentru alcoolul produs și consumat pe peninsulă. Ei sînt scutiți, de asemenea, de anumite formalități ce controlează producția de alcool (Legea forțată din 14.10.1935).

14. Întregul Munte Athos este scutit de Taxa pe Valoare Adăugată (Legea 1842/1986, art. 1, paragraful 2; Decizia Ministerului de Finanțe 7395/4269/1987).

Restricțiile asupra dreptului de rezidență sînt următoarele:

1. Orice persoană de sex masculin, indiferent de origine etnică sau naționalitate, se poate stabili pe Muntele Athos ca novice sau călugăr. El trebuie însă să fie creștin ortodox și membru al unei biserici ortodoxe consacrate. Persoanele schismatice sau eretice precum și membrii unei mari părți a altor religii sînt excluse (Constituție art. 105, paragraful 2, secțiunea ii; CMA art. 5). Asemenea celorlalți cetățeni greci, călugării și novicii au dreptul de a părăsi credința ortodoxă și de a îmbrățișa o altă doctrină creștină sau de a deveni ateii. În acest caz însă, ei încetează să mai fie athoniți și nu mai pot locui pe Muntele Athos.

2. Datorită statutului lor monastic și necesității supunerii monastice, CMA impune restricții speciale asupra dreptului de liberă circulație al călugărilor. Astfel, călugării nu pot părăsi peninsula fără permisiunea scrisă a mănăstirii, care trebuie să fie informată asupra motivului și duratei absenței lor. Mănăstirile nu pot însă refuza învoiri călugărilor care doresc să studieze (CMA art. 96)²¹.

3. Călugării care nu aparțin de mănăstirile athonite sau de domeniile lor dependente și care sînt găsiți hoinărind pe muntele Athos sînt expulzați de Sfînta Epitropie (CMA art. 177). Sfînta Epitropie are de asemenea dreptul de a-i expulza pe mireni care provoacă tulburări (CMA art. 37).

4. Toată lumea (călugării ne-athoniți, fețe bisericești sau mireni) care vizitează Muntele Athos (în orice alt scop în afară de acela de a se stabili aici) trebuie să obțină întîi un permis (διαμονητηριον) din Karie, care îi dă dreptul de a călători pe peninsulă și de a cere găzduire mănăstirilor. „Diamonitirion”-ul este eliberat de Sfînta Episcopie, care îi fixează, se asemenea, durata valabilității (CMA 176). Fețele bisericești, fie sau nu ortodoxe, trebuie să mențină în plus un permis de la Ministerul Afacerilor Externe din Atena sau de la Ministerul Macedoniei și Traciei din Salonic. Dacă nu pleacă la expirarea permisului, vizitatorul este expulzat de Sfînta Epitropie.

5. Oricine dorește să studieze în arhivele sau bibliotecile mănăstirilor trebuie să prezinte Sfîntului Sobor o scrisoare de recomandare de la Patriarhia Ecumenică sau de la Ministerul Afacerilor Externe (CMA art. 185, paragraful 2).

6. Prezența ființelor de sex feminin, fie ele persoane sau animale, a fost dintotdeauna interzisă pe Muntele Athos (CMA art. 186). Încălcarea acestei norme constituie un delict de drept canonic, ceea ce înseamnă că sancțiunile pot fi aplicate doar creștinilor neortodocși. Statul elen a emis de aceea Hotărîrea Legislativă 2623/1953 care a fost inclusă ca art. 43 b în HL care a ratificat CMA. Pentru orice persoană de sex feminin care pune piciorul pe peninsulă, acest act prevede pedeapsa cu închisoare pe o perioadă de două pînă la douăsprezece luni, alternativa cauțiunii fiind exclusă. În 1956, Adunarea Bianuală Extraordinară a Celor Douăzeci a votat o Dispoziție Regulatorie conform căreia orice persoană care introduce animale de sex feminin pe Muntele Athos este pedepsită cu o amendă de pînă

la 300 de drahme și o detenție de pînă la cinci zile. O Dispoziție Regulatorie mai recentă a aceleiași Adunări decretează că orice vas care are femei la bord trebuie să se păstreze la o distanță de cel puțin 500 metri de țarm. În 1975, declarată Anul Internațional al Femeii, un membru al Adunării a propus în parlamentul elen să fie ridicată prin lege interdicția asupra accesului femeilor pe Muntele Athos. Parlamentul a respins această propunere deoarece: i) interdicția a existat dintotdeauna aflîndu-se de aceea sub protecția constituțională și internațională a Muntelui Athos; ii) interdicția este inclusă în CMA a cărui modificare se află exclusiv în puterea athoniților²².

7. Mirenii își pot exercita profesiunea pe Muntele Athos numai cu permisiunea autorităților athonite. În plus, practicarea comerțului se mărginește la capitala Karie și la portul acesteia Dafne, deoarece este „absolut” interzisă instalarea de sedii comerciale în mănăstiri și în domeniile lor dependente precum este interzis pe peninsulă și comerțul cu bunuri ce nu sînt esențiale aici (CMA art. 175).

8. Cetățenii străini care vin să se stabilească pe Muntele Athos ca novici sau călugări dobîndesc cetățenia elenă *ipso jure* odată cu înscrierea lor în registrul respectiv al mănăstirii (Constituție art. 105, paragraful 1, CMA art. 6). Pierderea cetățeniei elene nu este menționată *ad hoc* în nici un act legislativ; în acest caz se cuvin aplicate prevederile Codului Cetățeniei Elene (Hotărîrea Legislativă 3370/1955, Legea 1438/1984)²³.

Dobîndirea cetățeniei elene constituie un privilegiu pentru că nu există posibilitatea expulzării unui călugăr sau novice de origine străină. Cetățenii străini care vor să se stabilească pe Muntele Athos pot alege orice mănăstire doresc. Prin tradiție, rușii, sîrbii, bulgarii și românii aleg mănăstirile Sf. Pantelimon, Chilamdari, Zografu și, respectiv, Schitul Sf. Ioan Botezătorul. Asemeni celorlalte șaptesprezece mănăstiri, acestea trei se află sub jurisdicția eclesiastică a Patriarhiei Ecumenice, iar în calitate de persoane juridice sub cea a dreptului public elen²⁴. În același timp, totuși ele sînt lăcașuri ale popurului rus, ale celui sîrb, ale celui bulgar, iar Schitu Botezătorului este lăcașul poporului român²⁵. El se bucură de privilegiul autoguvernării și de toate celelalte privilegii garantate de constituția și legile Republicii Elene. De asemenea, în conformitate cu clauza Tratatului de la Sèvres referitoare la protecția minorităților în Grecia, reluată apoi de Tratatul de la Lausanne, ele beneficiază de protecție internațională. Adevărul este că Grecia a respectat drepturile și libertățile acestor așezăminte în ciuda războaielor ce au survenit și a diferendelor politice și naționale ce s-au insinuat în relațiile sale cu alte țări ortodoxe. Aceste lăcașe au fost leagănul renașterii culturale și naționale a țărilor respective și continuă pînă astăzi să le ofere hrană spirituală. Existența acestor comunități monastice este, cred eu, un simbol elocvent al naturii ecumenice a Muntelui Athos unde ortodocșii de toate naționalitățile își duc împreună viața ca novici și călugări²⁶. Lumea noastră are mult de învățat de la această societate a Amfictioniei de o mie de ani a Muntelui Athos. Din acest punct de vedere, prezentul simpozion constituie nu numai un punct de pornire în studierea problemelor athonite din anii Comunității Europene, ci și descoperirea Muntelui Athos de către Comunitatea Europeană a propriei sale expresii spirituale vechi de o mie de ani.²⁷

Traducere de Alina Cadariu

NOTE

1. Jurnalul Oficial al Comunității Europene nr. 291/19.11.1979, p. 186, N. Skandamis „Το Άγιο Όρος και οι Ευρωπαϊκές Κοινοτητές”, *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκών Δικαιού* 1983, nr. 2, pp. 271–285.

2. Pentru bibliografie despre Muntele Athos publicat înainte de 1963, vezi Ir. Doens, „Bibliographie de la Sainte Montagne de l’Athos”, *Le Millénaire du Mont Athos*, 963–1963, II, Venezia–Chevetogne [1964], pp.337–495. Pentru lucrările rusești privind în principal relațiile dintre Rusia și Muntele Athos, vezi An. Prosvirnin, „Affon i Russkaja Cerkov. Bibliografija”, *Bogoslovskie Trudy* 15 (1976) 185–256. Lucrări de bază

despre istoria și arta Muntelui Athos sînt: M. Gedeon, *Ο Αθως. Αναμνησεις, εγγραφα, σημειώσεις*, Constantinopol <Atena 1990> 1985; episcop Porfirij Uspenskij, *Istoriija Afona*, Kiev 1877, *Vostok christianskij-Afon. Istoriija Afona*, II–III (1–2), Kiev, 1877, Sankt Petersburg 1892, Diacon Coamas Vlachos, *Η χερσονησος του Αγίου Ορους Αθω και αι εν αυτη μοναι και οι μοναχοι παλαι τε και νυν*, Volos 1903; arhimandrit Gerassimos Smyrnakis, *Το Αγιον Οροζ*, Atena <Karyae, Muntele Athos 1988> 1903; F. W. Hasluck, *Athos and its Monasteries*, Londra 1924; arhimandrit Cristophoros Ktenas, *Απαντα τα εν Αγιω Ορει ιερα λαθιδρνηματα* Atena 1935; Emm. Amand de Mendieta, *La presque île des Caloyers. Le Mont Athos*, Bruges 1955; I. Mamalakis, *Το Αγιον Οροζ (Αθως) δια μεσον των αιωνων*, Thessaloniki 1971.

3. Bibliografia juridică a Muntelui Athos a fost publicată de către Ir. Doens — Ch. Papastathis, „Νομικη βιβλιογραφια Αγιον Ορους”, 1912–1969, *Μακεδονικα* 10 (1970) 191–242. Diferite texte despre perioadele bizantine și post-bizantine privind statutul special al Muntelui Athos — care continuă să fie valabile, potrivit Constituției Elene și tratatelor internaționale — au fost colectate în mare măsură de către Ph. Meyer, *Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster*, Leipzig <Amsterdam 1965> 1894; G. Young, *Corps de droit ottoman*, vol. II, Oxford 1905, pp. 40–56 și în seria „Archives de l’Athos”, inițiată în Sankt Petersburg și continuată la Paris după 1917.

4. N. Antonopoulos, „La condition internationale du Mont Athos”, *Le Millénaire du Mont Athos*, 963–1963, I, Veneția [1963], pp. 381–405.

5. Articolul 22 al Tratatului de la San Stefano precizează relativ la Muntele Athos: „călugării Muntelui Athos de origine rusă își păstrează posesiunile și avantajele anterioare și vor continua să se bucure — în cele trei mănăstiri care le aparțin și în domeniile dependente acestora — de aceleași drepturi și prerogative ca și cele care sînt asigurate altor organe religioase și mănăstirilor Muntelui Athos”, vezi G. Noradounghian, *Recueil d’actes internationaux de l’Empire Ottoman*, vol. III. Paris 1902, p.519.

6. Articolul 62, paragraful 8: „Călugării Muntelui Athos, oricare ar fi țara lor de origine, își păstrează posesiunile și avantajele anterioare și se vor bucura, fără nici o excepție, de o perfectă egalitate în drepturi și prerogative”, vezi G. Noradounghian, *op. cit.*, vol. IV, Paris, pp.191–192.

7. „Muntele Athos va avea o autonomie independentă și neutră...”, vezi N. Antonopoulos, *op. cit.*, p. 392;

Ch.

Papastathis

„Το καθεστωξ του Αγίου Ορους και της Εκκλησιας στην Μακεδονια μετα την Συνθηκη του Βουκουρεστιου”, *Η Συνθηκη των Βουκουρεστιου και η Ελλάδα*, Thessaloniki 1990, 197–198.

8. „Grecia se angajează să recunoască și să mențină drepturile tradiționale și libertățile de care se bucură comunitățile monastice negrecești ale Muntelui Athos, în conformitate cu dispozițiile articolului 62 al Tratatului de la Berlin din 13 iulie 1878”, vezi G. F. de Martens, *Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international*, seria a 3-a, de H. Triepel, vol. 12, p. 806. Acest Tratat a fost sancționat prin Decretul 29.9/30.10.1923 „On the protection of the Minorities in Greece”, *Gazeta Oficială a Greciei* A. 311/30.10.1923.

9. Regimul Muntelui Athos

Articolul 105

1. Conform străvechiului său statut privilegiat, peninsula Athos, ce se întinde dincolo de Negali Vigla și se constituie în regiunea Muntelui Athos, este o parte autogovernantă a statului elen a cărui suveranitate asupra ei rămîne însă intactă. Din punct de vedere spiritual, Muntele Athos se află sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. Toate persoanele care duc o viață monastică dobîndesc prin aceasta cetățenia elenă la acceptarea lor ca novici sau călugări, fără alte formalități.

2. Muntele Athos este guvernat în conformitate cu orînduielile sale de către cele douăzeci de Sfinte Mănăstiri între care este împărțită peninsula; teritoriul peninsulei nu poate fi supus exproprierii.

Guvernarea regiunii Muntelui Athos este exercitată de reprezentanții Sfințelor Mănăstiri constituiți în Sfîntul Sobor. Nu este permisă nici un fel de schimbare în sistemul de guvernare ori a numărului de mănăstiri de pe Muntele Athos precum nici în ierarhia lor una față de cealaltă ori în rangul lor față de domeniile subordonate. Persoanele heterodoxe sau schismatice le este, prin chiar aceasta, interzisă rezidența pe peninsula.

3. Definierea în detaliu a rînduielilor Muntelui Athos și a formelor lor de operare este făcută în Carta Muntelui Athos, care este elaborată și votată de cele douăzeci de Sfinte Mănăstiri în colaborare cu reprezentantul statului și care este ratificată de Patriarhia Ecumenică și de Parlamentul Grec.

4. Respectarea întocmai a rînduielilor Muntelui Athos în domeniul spiritual se află sub supravegherea supremă a Patriarhiei Ecumenice, iar, în domeniul administrativ, sub supravegherea statului, care este, de asemenea, responsabil în mod exclusiv de asigurarea ordinii și siguranței publice.

5. Mai sus menționatele puteri de stat sînt exercitate de un guvernator ale cărui drepturi și datorii sînt hotărîte prin lege.

Puterea judecătorească exercitată de autoritățile monastice și de Sfîntul Sobor este și ea stabilită prin lege după cum sînt și privilegiile în domeniul impozitelor și al taxelor vamale.

- Legea, de asemenea, determină puterea judiciară exercitată de autoritățile monastice și de Comunitatea Sacră, cât și privilegiile privind vama și taxele de care se bucură Muntele Athos”. Vezi D. Petrakakos, *Το μοναχικόν πολιτεῦμα τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἀφῶ*, Atena, 1925; P. Panayotakos, „Ἡ οὐρανῶσις τοῦ μοναχικοῦ πολιτενματοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει-Ἀφῶ”, *Ἀρχετον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου* 4 (1949) 79–192; B. Dentakis, „Ἡ διοργανῶσις τῆς μοναχικῆς πολιτείας τῶν Ἁγίου Ὄρους”, *Ἑλληνικὴ Δημιουργία* 13 (1954) 521–534; N. Antonopoulos, „Ἡ συνταγματικὴ προστασία τοῦ αγιορειτικοῦ καθεστώτος”, Atena 1958; St. Papadatos, *Ἡ πολιτειακὴ θεσις τοῦ Ἁγίου Ὄρους*, Atena 1965; J. Konidaris, „Die orthodoxen Kirchen in Griechenland nach der neuen Grundgesetzgebung”, *Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht* 23 (1978) 199–201; Sp. Troianos, *Παραδόσεις Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, Atena-Komotini² 1984, pp. 463–521; Ch. Papastathis, *Ἡ εἰδικὴ νομικὴ μεταχειρίση τῶν Ἀγιορειτῶν*, Thessaloniki 1988.
10. Consiliul de Stat 869/1967; 2140/1975.
11. Consiliul de Stat 869/1967; 2140/1975.
12. Arios Pagos 170/1964. Th. Tsatsos, „Γνωμοδοτησις: Ἁγιον Ὄρος προνομαχῶν καθεστώτος, etc.”, *Θεμις* 64 (1953) 428–430; Ch. Fragistas, „Περὶ τὴν δυνατότητα ἐκποίησης ἐκ μεροῦς τῶν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀκινήτων... Γνωμοδοτησις”, *Νομικὸν Βῆμα* 19 (1971) 298–300; Sp. Troianos, *op. cit.*, pp. 474, 477; Ch. Papastathis, „Περὶ τὴν ἀσκήσιν ἐποπτείας εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁθῶ κείμενα αγιορειτικά. Γνωμοδοτησις” *Νομικὸ Βῆμα* 34 (1986) 820.
13. Cele douăzeci de mănăstiri, în ordinea importanței lor sînt: Megisti Lavra, Vatopedi, Iviron, Chilandari, Dionyssiou, Koutloumoussi, Pantocrator, Xeropotamou, Zographou, Docheiariou, Karakallou, Philotheou, Simonos Petra, Hagiou Pavlou, Stavronikita, Xenophontos, Grigoriou, Esphigmenou, Rossikon (Hagiu Panteleleimonos) și Kastamonitou (MAC art. 1).
14. 1. Megisti Lavra, Docheiariou, Xenophontos, Esphigmenou; 2. Vatopedi, Koutloumoussi, Karakallou, Stavronikita; 3. Iviron, Pantocrator, Philotheou, Simonos Petra; 4. Chilandari, Xeropotamou, Hagiou Pavlou, Grigoriou, și 5. Dionyssiou, Zographou, Rossikon, Kastamonitou (MAC 28).
15. De I. Pliakis, *Οἱ αγιορειτικοὶ θεσμοὶ*, Atena 1938, p.16, și P. Panayotakos, *op. cit.*, 130–132. Contra: Th. Tsatsos, *op. cit.*
16. Consiliul de Stat 339/1976; 2421–2424/1980.
17. Consiliul de Stat 1093/1936; 1267/1966.
18. I. Youpis, „Δικαστικὴ δικαιοδοσία μοναστηριακῶν ἀρκῶν Ἁγίου Ὄρους”, *Τμητικὸς Τομὸς ὑπερ Ἀντωνίου Ζηλημονοῦ*, Atena 1939, 33–48; Idem, „Ἡ ἀπονομὴ δικαιοσύνης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει”, *Ἀρχετον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου* 4 (1949) 3–27; P. Panayotakos, *op. cit.*, 142–170; Th. Tsatsos — M. Volonakis, „Ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει”, *Ἀρχετον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου* 4 (1949) 210–221; Ch. Papastathis, „Ἡ ἐπιβολὴ ὑπερορίας εἰς μοναχοῦς τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Γνωμοδοτησις”, *Ἀρμυνοπούλο* 28 (1974) 484–487; Sp. Troianos, *op. cit.*, pp. 510–521.
19. Pentru obiceirile și taxele Muntelui Athos, vezi Ch. Papastathis, „State financial Support for the Church in Greece”, *European Consortium for Church-State Research. Proceedings of the Meetings 1989: Church and State in Europe — State Financial Support — Religions and the School*, Milano (Dott. A. Giuffrè) 1992, 15ff.; N. Skandamis, *op. cit.*, 280–282.
20. Legea 4055/1960, Art. 2, Paragraful 5.
21. Ch. Papastathis, *Ἡ εἰδιχὴ*, *op. cit.*, pp.27–40.
22. Vezi Ch. Papastathis, *Ἡ εἰδικὴ*, *op. cit.* unde există o bibliografie mai amplă.
23. Ch. Papastathis, „The Nationality of the Mount Athos Monks of non-Greek origin”, *Balkan Studies* 8 (1967) 84; Idem *Ἡ εἰδιχὴ*, *op. cit.*, pp.63–64.
24. Consiliul de Stat 1093/1936; Curtea de Judecată a Atenei 7922/1954.
25. Vezi A.–E. Tachiaos, „Mount Athos and the Slavic Literatures”, *Cyrrillomethodianum* 4 (1977) 1–35; J. Smolitsch, „Le Mont Athos et la Russie”, *Le Millénaire...*, *op. cit.*, I, 279–318; D. Dimitrijevic, „L’importance du monachisme serbe et ses origines au monastere athonite de Chilandar”, *Le Millénaire...*, *op. cit.*, I, 265–277; D. Bogdanovic — V. Djuric — D. Medakovic, *Chilandar*, Belgrad 1978; M. Kovacev, *Bulgarski ktitori v Sveta–Gora*, Sofia 1943; Idem, *Bulgarsko monasestvo v Aton*, Sofia 1967; N. Iorga, „Le Mont Athos et les pays roumains”, *Academie Roumaine. Bulletin de la Section historique* 2 (1914) 149–213; G. Cioran, *Σχέδις τῶν Ποιμανικῶν χωρῶν μετὰ τοῦ Ἀφῶ*, Atena 1938, unde poate fi găsită o bibliografie mai amplă.
26. Vezi D. Nastase, „Les débuts de la communauté oecuménique du Mont Athos”, *Συμμεικτα* 6 (1985) 251 ff.
27. Comunicarea, prezentată cu ocazia simpozionului „Muntele Athos și Comunitatea Europeană”, fusese deja înmînată editorului cînd (în 1992) ultima mănăstire idioritmică de pe Muntele Athos — Pantocrator — a devenit cenobitică.

*

Charalambos PAPASTATHIS (n. 1940) este profesor de drept la Universitatea Aristotel din Salonic, Grecia; autor a peste 70 de studii, cele mai semnificative fiind **Organizarea administrativă a bisericilor din Cipru, Statutul comunităților elene în Imperiul Otoman și în diasporă, Manual de drept ecleziastic și de cărți ca „The legislative work of the Cyrillomethodian Mission in Great Moravia” și „The Nomocanon of George Trapezountios”**.

Charalambos Papastathis, *The Status of Mount Athos in Hellenic Public Law*, publicat în limba engleză la Thessaloniki (Institutul pentru Studii Balcanice, nr. 241, 1993), pp. 55–75, apărut și în bulgară în „Pravna Misul” 34, 1993, nr.3, pp. 97–107. Preluat cu permisiunea autorului.